

شهر آرمانی اسلام

یا

فضای حیات طیبه

بایسته‌های تحقق شهر اسلامی

بر مبنای نصوص دینی

دکتر محمد نقی زاده

عضو هیأت علمی دانشکده هنر و معماری

واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی

نشر شهر

۱۳۹۰

سرشناسه	: نقی زاده، محمد، ۱۳۳۱ -
عنوان و نام پدیدآورنده	: شهر آرمانی اسلام یا فضای حیات طیبه: بایسته های تحقق شهر اسلامی بر مبنای
نصوص دینی / محمد نقی زاده: به سفارش دفتر مطالعات فرهنگی شهر تهران.	
مشخصات نشر	: تهران، سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، مؤسسه نشر شهر، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۰ ص.:
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۸-۲۸۴-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: مدینه فاضله، جنبه های مذهبی - اسلام
شناسه افزوده	: شهرداری تهران. دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی
شناسه افزوده	: سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، مؤسسه نشر شهر
رده بندی کنگره	: ۱۳۸۹ ش ۹۷/۲۳۰/۱۲/۵۷
رده بندی دبی	: ۲۹۷/۴۸۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۹۹۸۱۴۴

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
دفتر مطالعات فرهنگی

شهر آرمانی اسلام یا فضای حیات طیبه

بایسته های تحقق شهر اسلامی بر مبنای نصوص دینی

مؤلف: دکتر محمد نقی زاده

ناشر: مؤسسه نشر شهر

به سفارش مرکز مطالعات فرهنگی شهر تهران

نوبت و تاریخ چاپ: اول - ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

آماده سازی و چاپ: مؤسسه نشر شهر

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۸-۲۸۴-۲

بها: ۸۵۰۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ است. ©

Printed in Iran

نشانی ناشر: تهران، خیابان پاسداران، خیابان شهید گل نبی، خیابان شهید ناطق نوری (زمرد)

شماره ۵۶، بوستان کتاب، واحد ۱۲، مؤسسه نشر شهر تلفن: ۲۲۸۴۳۳۷۸ - ۲۲۸۵۸۴۷۴

فروشگاه مرکزی: ضلع شمالی میدان فلسطین، شماره ۹ تلفن: ۸۸۹۵۲۵۴۴

www.shahrpress.ir

مرکز چاپ: ۸۸۲۱۹۰۶

مؤسسه نشر شهر
سازمان اسناد و کتابخانه ملی

«اکنون بر علمای اسلام و نویسندگان و دانشمندان و هنرمندان و فیلسوفان و محققان و عارفان و روشنفکرانی که از این مسائل رنج می‌برند و به حال اسلام و مسلمانان تأسف می‌خورند، در هر منطقه و دارای هر مذهب و مسلکی که هستند، لازم است برای جلوگیری از این خطر عظیم که اسلام و مسلمانان گرفتار آن هستند دامن همت به کمر زنند، و با هر وسیله ممکن در مساجد و محافل و مجالس عمومی مسلمانان را هشدار دهند و از آنان غفلت‌زدایی نمایند و آنان را برای یک نهضت عمومی اسلامی مهیا کنند.»

(امام خمینی «ره»، ۱۳۸۱، ص ۳۵۴)

فهرست مطالب

تذکرات	۱۹
مقدمه	۲۱
طرح نظریه	۳۱
مقدمه نظری	۳۱
۱. یک حکایت	۳۶
۲. یک واقعه	۳۸
۳. برخی تذکرات	۳۹
۴. نتیجه (طرح نظریه)	۴۱
۵. روش کار	۴۲
۶. ساختار نظریه	۴۳

فصل اول: مقدمات، کلیات و تعاریف

۱. مقدمات	۴۵
الف. در باب اهمیت موضوع (چرایی لزوم تمرکز بر گفتمان اسلامی)	۴۵
آینده از آن کیست؟	۴۶
قوانین و مصوبات جاری	۴۶
ب. اسلام و شهر	۵۰

۵۲	۲. کلیات
۵۳	الف. فرآیند پیدایش یک «تمدن» از «اندیشه» و «فرهنگ»
۵۷	اجمالی در مورد جهان‌بینی و مراتب آن
۵۸	طبقات جهان‌بینی‌ها
۵۹	جهان‌بینی توحیدی اسلام
۶۰	فرآیند تأثیر تفکر توحیدی بر فرهنگ و تمدن (آثار) منتسب به اسلام
۶۲	رابطه جهان‌بینی و علم
۶۸	اجمالی در مورد فرهنگ و وجوه آن
۷۰	تعریف اجمالی فرهنگ
۷۵	فرهنگ ایرانی
۷۶	فرهنگ رایج
۷۷	نکته مهم
۷۸	اجمالی در مورد تمدن و اجزاء آن
۸۰	نتیجه
۸۱	ب. مشکل اصلی: سیطره آراء غربیان
۹۲	۳. تعاریف
۹۳	الف. مدینه فاضله
۹۴	سابقه موضوع
۹۷	اهمیت موضوع
۹۸	حیات طیبه (جامعه آرمانی اسلام)
۱۰۱	شرط اصلی پیدایش شهر آرمانی
۱۰۳	ب. وحدت (وجوه افتراق وحدت و همسانی)
۱۰۵	تعریف وحدت
۱۰۶	هدف از وحدت
۱۰۶	جلوه‌های وحدت
۱۰۷	وسیله وحدت

۱۰۸	تبلیغ وحدت
۱۰۸	نتیجه وحدت
۱۰۹	دلیل گرایش یا تبلیغ وحدت
۱۱۰	تضادهای روند همسان‌سازی با وحدت
۱۱۰	عامل وحدت
۱۱۱	خلاصه بحث
۱۱۲	ج. بداعت (نوگرایی و نوجویی)
۱۱۴	برخی از ریشه‌های نوگرایی
۱۱۵	تنوع طلبی
۱۱۷	کمال‌جویی
۱۱۷	آرمان‌گرایی
۱۱۸	کنجکاوی
۱۱۸	بی‌قراری انسان
۱۱۸	احراز هویت
۱۱۹	آینده‌نگری
۱۱۹	نوگرایی و عوامل مؤثر بر تعریف آن
۱۲۰	نگرش به اصل و غایت حیات
۱۲۱	حد نوگرایی
۱۲۲	واقعیت‌ها و نوگرایی
۱۲۳	دین و نوگرایی
۱۲۴	جهان‌بینی و نوگرایی
۱۲۷	هنر و نوگرایی
۱۲۹	نسبیت و نوگرایی
۱۳۰	مادیت و نوگرایی
۱۳۲	اصالت و نوگرایی
۱۳۳	تاریخ و نوگرایی
۱۳۴	آراء کهن و نوگرایی

دوران معاصر و نوگرایی.....	۱۳۷
تناسب نوگرایی با طبیعت انسان.....	۱۳۹
نتیجه اجمالی بحث.....	۱۴۱
د. هویت (احساس این‌همانی با آثار).....	۱۴۲
عوامل تأثیرگذار بر هویت.....	۱۴۳
مراتب هویت.....	۱۴۴
ه. از خود بیگانگی و بحران هویت.....	۱۴۷
دلایل بروز از خودبیگانگی.....	۱۵۱
بحران هویت.....	۱۵۴
هویت و هویت ایرانی.....	۱۵۵
و. سایر واژه‌ها.....	۱۵۷

فصل دوم: مبانی شهر اسلامی

مقدمه.....	۱۵۹
مقصود از مبانی.....	۱۶۰
۱. توحید.....	۱۶۱
۲. عدل.....	۱۶۵
۳. سایر مبانی.....	۱۸۰

فصل سوم: ارکان شهر اسلامی

مقدمه.....	۱۸۱
۱. ارکان و قلمروهای اصلی شهر.....	۱۸۳
۲. اهمیت شهر از نظر اسلام.....	۱۸۵
الف. مثال‌های قرآنی.....	۱۸۷
ب. سیره پیامبر اکرم (ص).....	۱۸۸
ج. کلام امام‌الموحدین (ع).....	۱۸۹

۱۹۰	د. آراء حکمای مسلمان
۱۹۲	ه. جمع‌بندی مقدماتی
۱۹۲	۳. ارکان شهر اسلامی
۱۹۵	الف. فضای فکری
۱۹۷	ب. فضای عملی و رفتاری
۱۹۸	حوزه‌های اصلی جهت‌دهنده رفتار و عمل
۱۹۸	اخلاق
۲۰۱	مفهوم و چیستی اخلاق
۲۰۲	حکما و جایگاه اخلاق در معارف بشری
۲۰۴	اخلاق در تعالیم اسلامی
۲۰۵	اخلاق در فرهنگ ایرانی
۲۰۶	اخلاق و ساحت‌های زندگی
۲۰۷	مفهوم و تعریف حقوق
۲۰۸	سابقه تاریخی نظام‌های حقوقی
۲۰۹	رابطه حق و تکلیف
۲۱۰	مبانی حق در تعالیم اسلامی
۲۱۳	ج. فضای عینی
۲۱۴	۴. نتیجه

فصل چهارم: الگوها (یا اسوه‌های) شهر اسلامی

۲۱۷	مقدمه
۲۱۹	۱. اهمیت اسوه (الگو)
۲۲۱	۲. ریشه‌های ایده تأثیر محیط بر انسان
۲۲۴	۳. مؤلفه‌های تأثیر محیط بر انسان
۲۲۷	۴. انسان و نیازهای او
۲۲۸	الف. ساحت‌های حیات

- ب. اهداف و غایت حیات ۲۳۰
- ج. طبقه‌بندی سلسله‌مراتبی نیازهای انسان ۲۳۱
- د. طریقه‌ای دیگر برای طبقه‌بندی نیازهای انسان ۲۳۲
- ه. نیازهای اصیل و نیازهای کاذب انسان ۲۳۵
۵. رابطه انسان و جهان هستی ۲۳۶
۶. الگوی اصیل قرآنی شهر ۲۳۹

فصل پنجم: صفات شهر اسلامی

- مقدمه ۲۴۳
۱. صفات فعل الهی ۲۴۴
- الف. وحدت ۲۴۶
- ب. تعادل ۲۵۳
- ج. زیبایی ۲۵۵
- د. هماهنگی ۲۵۹
- ه. توازن ۲۶۰
- و. اندازه ۲۶۰
- ز. حد و حریم ۲۶۲
- ح. سلسله مراتب ۲۶۳
- ط. نظم ۲۶۸
- ی. تسبیح ۲۷۳
۲. صفات فعل انسان: اصول توصیه‌شده برای حیات وی ۲۷۴
- الف. عبودیت و عبادت ۲۷۴
- ب. تقوی ۲۷۸
- ج. ذکر ۲۸۰
- د. امر به معروف و نهی از منکر ۲۸۳

۲۸۵	ه. کرامت انسان.....
۲۸۸	و. عبرت گیری.....
۲۸۹	ز. تفکر.....
۲۹۰	ح. حیا.....
۲۹۴	ط. تواضع.....
۲۹۶	ی. عدم پذیرش ولایت کفار و مشرکان.....
۲۹۶	ک. عزت.....
۲۹۷	ل. تمایز (عدم تشابه به بیگانگان).....
۲۹۸	م. اجتناب از کبر.....
۲۹۹	ن. احسان.....
۳۰۰	س. ارجحیت معنویت بر مادیات.....
۳۰۳	ع. امنیت.....
۳۰۵	ف. هدایت.....
۳۰۷	ص. اصلاح و آبادی زمین.....
۳۱۰	ق. احتراز از فساد.....
۳۱۱	ر. تعاون و همکاری.....
۳۱۲	ش. شکر.....
۳۱۲	ت. میانه روی.....
۳۱۵	ث. هویت.....

فصل ششم: جلوه‌ها و تجلیات (چشم‌انداز شهر اسلامی) (اصول و راهبردهای طراحی و برنامه‌ریزی و مدیریت شهر اسلامی)

۳۱۷	مقدمه.....
۳۱۸	۱. وحدت (در کثرت).....
۳۱۹	الف. پیدایش امت واحده.....

۳۲۱	ب. وحدت کالبدی و نمایش یکپارچگی شهر در عین کثرت اجزاء
۳۲۴	ج. تمرکز بر وحدت و کلیت
۳۲۴	د. سایر مراتب و جلوه‌های وحدت
۳۲۵	ه. نکات خاص
۳۲۶	و. برخی توصیه‌ها
۳۲۷	۲. تعادل
۳۳۲	۳. زیبایی
۳۳۶	۴. تسبیح
۳۳۷	۵. عبادت و عبودیت
۳۳۹	۶. تقوی
۳۴۰	۷. ذکر
۳۴۵	۸. هماهنگی
۳۴۶	۹. توازن
۳۴۷	۱۰. اندازه و تناسب
۳۴۸	۱۱. حد و حریم
۳۵۱	۱۲. نظم
۳۵۲	۱۳ و ۱۴. امر به معروف و نهی از منکر
۳۵۴	۱۵. کرامت انسان
۳۵۵	۱۶. عبرت‌گیری
۳۵۷	۱۷. تفکر
۳۵۷	۱۸. حیا
۳۵۸	۱۹. تواضع
۳۵۹	۲۰. سلسله‌مراتب
۳۶۱	۲۱. عدم پذیرش ولایت کفار و مشرکان
۳۶۳	۲۲. عزت

۲۳۴	۲۳. احسان
۳۶۶	۲۴. ارجحیت معنویت بر مادیت
۳۶۷	۲۵. امنیت
۳۶۹	۲۶. هدایت
۳۷۱	۲۷ و ۲۸. اصلاح و آبادی زمین
۳۷۱	۲۹. تعاون و همکاری
۳۷۵	۳۰. شکر
۳۷۶	۳۱. میانه‌روی
۳۷۷	۳۲. هم‌زیستی با طبیعت
۳۷۹	۳۳. آرمان‌گرایی (هدف‌داری)
۳۷۹	۳۴. قانون‌مندی
۳۸۱	۳۵. احتراز از فساد
۳۸۲	۳۶. اجتناب از کبر
۳۸۳	۳۷. فقدان عوامل غفلت در شهر
۳۸۵	۳۸. فقدان زمینه تباهی انسان
۳۸۶	۳۹. قناعت
۳۸۷	۴۰. هویت
۳۹۰	نتیجه اجمالی فصل

فصل هفتم: جمع‌بندی فصول: توضیح نظریه

۳۹۵	۱. چستی «شهر اسلامی»
۳۹۷	۲. رابطه آثار با اندیشه
۳۹۸	۳. فضای حیات طیب
۳۹۹	۴. تمدن اسلامی
۴۰۰	۵. منابع شناخت ویژگی‌های شهر اسلامی

۶. و کلام آخر ۴۰۰
۷. پیشنهادهای اجمالی ۴۰۱

منضمات

- فهرست آیات و روایات ۴۰۳
- فهرست آیات قرآن مجید ۴۰۳
- فهرست احادیث قدسی ۴۱۹
- فهرست احادیث نبوی (ص) ۴۲۰
- فهرست احادیث علوی (ع) ۴۲۱
- فهرست سخنان امام جعفر صادق (ع) ۴۲۷
- فهرست سخن امام موسی کاظم (ع) ۴۲۷
- فهرست جدول‌ها ۴۲۷
- فهرست نمودارها ۴۲۷
- مراجع ۴۳۲